Ομιλία εκφωνηθείσα εις περίοδον πείνης και ξηρασίας (Μέγας Βασίλειος)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 7 Φεβρουαρίου, 2013

Η ΑΛΛΗ ΟΨΙΣ: «Στην παρούσα εξαιρετική ομιλία του Μ. Βασιλείου, ο αναγνώστης μπορεί να εντοπίσει πλήθος ομοιοτήτων με την σημερινή κατάσταση κρίσης, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι οι σημερινές αιτίες των οικονομικών προβλημάτων δεν φαίνονται να είναι τόσο άμεσες με την ανομβρία και την έλλειψη αγαθών από την μη καρποφορία της γης».

«Όταν ο λέων βρυχηθή, ποιός δεν θα φοβηθή; Όταν Κύριος ο Θεός ομιλή, ποιός δεν θα προφητεύση;». Ας αρχίσωμεν τον λόγον μας με τα προφητικά λόγια και ας πάρωμεν συνεργόν εις την ανάγκην των προκειμένων, δηλαδή τώρα που εκθέτομεν και την σκέψιν και την γνώμην διά αυτά που είναι συμφέροντα, τον θεοφόρον Αμώς, ο οποίος εθεράπευσε συμφοράς, όμοιας με τα κακά που υπερβολικά ενοχλούν ημάς. Διότι και ο προφήτης αυτός, κατά την διαδρομήν των παλαιοτέρων χρόνων, **όταν ο λαός είχεν εγκαταλείψει την πατρικήν ευσέβειαν και είχε καταπατήσει την ακρίβειαν των νόμων** και είχε ξεγλυστρίσει εις την λατρείαν των ειδώλων, εκήρυξε την μετάνοιαν, με το να συμβουλεύη την επιστροφήν και με το να εξαγγέλλη την απειλήν των τιμωριών. Εγώ δε μακάρι να επωφεληθώ μέχρι ενός σημείου από τον ζήλον τής παλαιάς ιστορίας, όχι όμως και το να ιδώ επί πλέον να ακολουθή η έκβασις των τότε γεγονότων. **Αφού δηλαδή ο λαός απείθησε** και ωσάν άγριον και δυσυπότακτον πουλάρι εδάγκασε τα χαλινάρια, δεν ωδηγήθη προς το συμφέρον· αλλά αφού εξέφυγεν από τον ίσιον δρόμον, έτρεξε τόσον πολύ άτακτα και εξηγριώθη εναντίον τού καβαλλάρη μέχρι του σημείου να πέση εις τα βάραθρα και τους κρημνούς και να υποστή πανωλεθρίαν, άξιαν προς την ανυπακοήν του. **Αυτό μακάρι να μη συμβή τώρα εις ημάς**, παιδιά μου, «που σας εγέννησα διά του Ευαγγελίου» και σας εσπαργάνωσα δια της ευλογίας των χεριών μου. Αλλ’ ας υπάρχη αγαθή ακοή, ψυχή πρόθυμος, που να δέχεται απαλά τας συμβουλάς, να υποχωρή εις τον ομιλητήν, όπως το κηρί εις τον σφραγιστήν, διά να λάβω και εγώ με μίαν τέτοιαν επιμέλειαν, γλυκύν καρπόν από τους κόπους και εσείς να επαινέσετε την συμβουλήν που γίνεται, όταν θα έχωμεν απαλλαγή από τας συμφοράς. Ποίον λοιπόν είναι αυτό που επισημαίνει μεν ο λόγος, αλλά κρατεί ακόμη εις αβεβαιότητα τας ψυχάς, με την ελπίδα να το ακούσουν, διότι βραδύνει να ανακοινώση το αναμενόμενον;

Βλέπομεν, αδελφοί, τον **ουρανόν ερμητικά κλειστόν**, γυμνόν και ανέφελον, να

κάμνη μισητήν αυτήν την αιθρία και να προκαλή λύπην με την καθαρότητα, την οποίαν πάρα πολύ επεθυμούσαμεν προηγουμένως, όταν κάποτε, αφού εσκεπάσθη διά πολύν καιρόν με τα σύννεφα, μας έκαμε σκοτεινούς και ανήλιους. Και η γη αφού κατηξηράνθη εις το έπακρον είναι δυσάρεστος εις το να την ιδή κανείς· είναι στείρα δε και άγονος διά την γεωργίαν· έχει κομματιασθή εις σχίσματα και δέχεται κατάβαθα την ακτίνα να την φωτίζη. Και αι πλούσιαι και αστείρευτοι πηγαί μάς έλειψαν και τα νερά τών μεγάλων ποταμών εστείρευσαν, μικρότατα δε παιδιά τα διαβαίνουν πεζά και αι γυναίκες τα περνούν φορτωμέναι. Πολλούς από ημάς, μας έλειψεν ακόμη και το πόσιμον νερόν και κινδυνεύομεν διά τούτο να πεθάνωμεν. Ως νέοι Ισραηλίται, που αναζητούν νέον Μωυσήν και θαυματουργικόν ραβδί, διά να ικανοποιήσουν, αφού και πάλιν κτυπηθούν αι πέτραι, την ανάγκην τού λαού που διψά· σύννεφα δε παράδοξα να καταβρέξουν εις τους ανθρώπους τροφήν ασυνήθη, όπως το μάννα. Ας προσέξωμεν να μη γίνωμεν εις τους μεταγενεστέρους θλιβερόν διήγημα πείνης και τιμωρίας.

Αντίκρυσα τα χωράφια και έκλαψα πολύ διά την ακαρπίαν των, και εσκόρπισα τον θρήνον, επειδή εις ημάς δεν έπεσε βροχή. Αλλά μεν από τα σπέρματα έχουν ξηρανθή προτού φυτρώσουν, διότι παρέμειναν μέσα εις τους σβώλους, όπως τα εσκέπασε το αλέτρι. Αλλά, δε μόλις εφύτρωσαν ολίγον και εβλάστησαν, τα κατεμάρανεν αξιολύπητα ο καύσων, έτσι ώστε τώρα ευκαίρως να αντιστρέψη κάνεις τον ευαγγελικόν λόγον και να ειπή· οι μεν εργάται πολλοί, ο δε θερισμός ούτε ολίγος. Και οι γεωργοί, καθήμενοι εις τα χωράφια και πιάνοντες τα γόνατά τους με τα χέρια των (διότι αυτός είναι ο τρόπος αυτών που πενθούν), κλαίουν διά τους χαμένους κόπους των. Αντικρύζουν τα μικρά παιδιά και οδύρονται, ατενίζουν τας γυναίκας και θρηνούν, χαϊδεύουν και ψηλαφίζουν τα ξηρά χορτάρια τών γεννημάτων και κραυγάζουν δυνατά, ωσάν οι πατέρες που έχουν χάσει τα παιδιά των επάνω εις το άνθος τής ηλικίας των. Ας λεχθή λοιπόν και προς ημάς από τον ίδιον προφήτην, που ολίγον προηγουμένως εις το προοίμιον ανεφέραμεν «εγώ επίσης, λέγει, κατεκράτησα από σας την βροχήν τρεις μήνας προ του θερισμού και έβρεξα εις μίαν πόλιν και εις άλλην πόλιν δεν έβρεξα. Το ένα χωράφι εποτίσθη και το άλλο, εις το οποίον δεν έβρεξα, εξηράνθη. Και συνηθροίζοντο δύο ή τρεις πόλεις εις μίαν διά να πίουν νερόν, χωρίς να ημπορούν να κατασβέσουν την δίψαν των· και αυτά διότι σεις δεν επιστρέψατε εις εμέ, λέγει, ο Κύριος». **Ας μάθωμεν λοιπόν ότι ο Θεός μάς δίδει αυτά τα χτυπήματα, διότι απεμακρύνθημεν από αυτόν** και αμελήσαμεν. **Δεν επιδιώκει να μας συντρίψη, αλλά φροντίζει να μας διορθώση** , όπως κάμνουν οι καλοί από τους πατέρες και αυτοί που φροντίζουν διά τα τέκνα, οι οποίοι θυμώνουν εναντίον τών νέων και εξοργίζονται, όχι διότι θέλουν να τους κακοποιήσουν, αλλά διά να τους οδηγήσουν από την νηπιώδη αδιαφορίαν και τα αμαρτήματα της νεότητος εις την επιμέλειαν. **Κυττάτε λοιπόν πως η πληθώρα των ιδικών μας αμαρτημάτων έβγαλε και τας εποχάς από την ιδίαν των την φύσιν και ήλλαξε τα είδη τών καιρών εις αλλόκοτα ανακατώματα** . Ο χειμών δεν είχε την συνήθη υγρασίαν μαζί με την ξηρασίαν, αλλά όλην την υγρασίαν

την έκαμε παγωνιάν και την απεξήρανε και επέρασε χωρίς χιόνια και βροχάς. Η άνοιξις πάλιν έδειξε μεν το ένα μέρος από τα χαρακτηριστικά της, εννοώ την θερμότητα, δεν είχεν όμως την βροχεράν περίοδον. Ζέστη δε και παγωνιά παραδόξως υπερέβησαν τα φυσικά όρια και αδίκως συνεφώνησαν εις το να μας βλάψουν και εξαποστέλλουν από τον βίον και την ζωήν τούς ανθρώπους. **Ποία λοιπόν είναι η αιτία τής αταξίας και της συγχύσεως;** Από πού προέρχεται αυτός ο νεωτερισμός των καιρών; Ως άνθρωποι μυαλωμένοι ας ερευνήσωμεν ως λογικοί ας συλλογισθούμεν. Μήπως ο κυβερνήτης τού σύμπαντος δεν υπάρχει; Μήπως ο αριστοτέχνης Θεός εξέχασε την πρόνοιάν του; Μήπως έχασε την εξουσίαν και την δύναμιν; Ή κατέχει μεν την ίδιαν δύναμιν και δεν απώλεσε την εξουσίαν, παρεφέρθη δε εις σκληρότητα και μετέβαλεν εις μισανθρωπίαν την υπερβολικήν αγαθότητα και την κηδεμονίαν του προς ημάς; Σώφρων άνθρωπος δεν θα ημπορούσε να το ειπή. **Αλλ' είναι ολοφάνερα τα αίτια λόγω των οποίων δεν κυβερνώμεθα** . Ενώ ημείς λαμβάνομεν, δεν δίδομεν εις άλλους. Ενώ επαινούμεν την ευεργεσίαν, την αποστερούμεν από εκείνους που την χρειάζονται. Ενώ είμεθα δούλοι και ελευθερωνόμεθα, δεν ευσπλαγχνιζόμεθα τους συνδούλους μας. Ενώ πεινώμεν και τρεφόμεθα, περιφρονούμεν τον ενδεή. Ενώ έχομεν Θεόν, ανενδεή χορηγόν και ταμίαν, έχομεν γίνει σφιχτοχέρηδες και αμέτοχοι εις τας ανάγκας τών πτωχών. Τα πρόβατά μας είναι γόνιμα και όμως οι γυμνοί είναι περισσότεροι από τα πρόβατα. Αι αποθήκαι από το πλήθος των αποθηκευμένων αγαθών στενοχωρούνται και ημείς δεν ελεούμεν αυτόν που στενάζει. **Διά τούτο η δικαία κρίσις μάς απειλεί. Διά τούτο και ο Θεός δεν ανοίγει το χέρι του, διότι ημείς απεκλείσαμεν την φιλαδελφίαν. Διά τούτο τα χωράφια είναι ξηρά, διότι η αγάπη επάγωσεν**.

Η φωνή αυτών που κάμνουν λιτανείαν εις τα χαμένα βοά και διασκορπίζεται εις τον αέρα. **Διότι ούτε ημείς ηκούσαμεν αυτούς που εζητούσαν από ημάς** . Οποία δε η προσευχή μας και η δέησις; Οι άνδρες, πλην ολίγων, ασχολείσθε με το εμπόριον και αι γυναίκες τούς υπηρετείτε εις την εργασίαν του μαμωνά. **Ολίγοι είναι μαζί μου και με την προσευχήν, και αυτοί αισθάνονται ζάλην, χασμωριούνται, συνεχώς γυρίζουν και παρακολουθούν πότε θα τελειώση ο ψάλτης τους στίχους, πότε θα απολυθούν από την εκκλησίαν, ωσάν από φυλακήν** και από την ανάγκην τής προσευχής. Και μάλιστα τα παιδιά, οι μικροί αυτοί που άφησαν τα βιβλία των εις τα σχολεία και συμπροσεύχονται μαζί μας, περιτριγυρίζουν το πράγμα μάλλον ωσάν ευκολίαν και διασκέδασιν και μεταβάλλουν την λύπην μας εις εορτήν, διότι απαλλάσσονται δι' ολίγον από την φορτικότητα του διδασκάλου και την φροντίδα τών μαθημάτων. **Το πλήθος όμως των ώριμων ανδρών και ο λαός που είναι περιπεπλεγμένος εις τας αμαρτίας, αχαλίνωτος και ελεύθερος και χαρούμενος βολτάρει εις την πόλιν. Αυτός περιφέρει την αιτίαν τών κακών εις τας ψυχάς, αυτός υπεκίνησε και απειργάσθη την συμφοράν** . Βρέφη δε που δεν νοιώθουν και είναι ακατηγόρητα σπεύδουν και συνωθούνται προς την εξομολόγησιν, χωρίς να έχουν ούτε την αιτίαν αυτών που προξενούν την λύπην ούτε την γνώσιν ή την δύναμιν της συνήθειας να προσευχηθούν. Εσύ, παρακαλώ,

προχώρησε εις το μέσον, εσύ που είσαι ανακατωμένος με τας αμαρτίας. **Εσύ γονάτισε και κλάψε και στέναξε**. Αφησε το βρέφος να κάμνη αυτά που αρμόζουν εις την ηλικίαν. Διατί, ενώ κατηγορείσαι, κρύβεσαι και οδηγείς εις εξομολόγησιν το ανεύθυνον; Μήπως δηλαδή ξεγελιέται ο κριτής, ώστε να αντικαταστήσης κρυφά τον εαυτόν σου με άλλο πρόσωπον; Έπρεπε βέβαια και εκείνο να παρίσταται εξάπαντος μαζί σου, όχι μόνον. Βλέπεις πως και οι Νινευίται, όταν με την μετάνοιαν παρακαλούσαν τον Θεόν και επενθούσαν διά τα αμαρτήματά των, αυτά που μετά την θάλασσαν και το κήτος ανεβόησεν ο Ιωνάς, δεν ωδήγησαν μόνον τα βρέφη εις την μετάνοιαν αλλά και τους μεγάλους. Οι ίδιοι δεν εζούσαν την ζωήν των με τρυφήν και ευωχίας, αλλ’ η νηστεία καθυπέταξε πρώτα τους πατέρας, αυτούς που είχαν αμαρτήσει. Και η τιμωρία εβασάνιζε τους πατέρας και κατά ένα λόγον παραπάνω εξ ανάγκης εθρηνούσαν και τα βρέφη, διά να κυριαρχήση εις κάθε ηλικίαν η σκυθρωπότης, και εις αυτήν που νοιώθει την αμαρτίαν και εις αυτήν που δεν την νοιώθει, και εις την μεν μίαν προαιρετικώς εις δε την άλλην κατ' ανάγκην. Και έτσι αφού ο Θεός τους είδε να ταπεινώνωνται, διότι κατεδίκασαν τους εαυτούς των εις πάνδημον κακουχίαν, εξαιρετικά υπερβολικήν, και ευσπλαγχνίσθη διά την συμφοράν και την τιμωρίαν επήρεν οπίσω και την χαράν εχάρισεν εις αυτούς που με συναίσθησιν επένθησαν. Ω πόσον φροντισμένη μετάνοια! Ω πόσον σοφή και συμπυκνωμένη θλίψις! Ούτε τα ζώα τα άφησαν έξω από την τιμωρίαν, αλλά και δι’ αυτά επενόησαν, ώστε κατ' ανάγκην να φωνάζουν. Πράγματι το μοσχάρι το εχώρισαν από την αγελάδα και το αρνί το απεμάκρυναν από το μητρικόν μαστάρι και το βρέφος που εβύζανε δεν εκρατείτο εις τας αγκάλας τής μητρός του. Εις ξεχωριστάς μάνδρας ήταν αι μητέρες και εις ξαχωριστάς τα τέκνα. Φωναί δε θλιβεραί από όλα που αντιβοούσαν και αντηχούσαν η μία προς την άλλην. Τα τέκνα που επεινούσαν, εζητούσαν τας πηγάς τού γάλακτος και αι μητέρες, που εσπάρασαν από το φυσικόν πάθος, με συμπαθείς φωνάς εκαλούσαν τα τέκνα τους. Τα βρέφη που καθ’ όμοιον τρόπον επεινούσαν, εξεσπούσαν εις δυνατόν κλάμα και εσπαρταρούσαν και αι μητέρες εκεντρίζοντο εις τα σπλάγχνα από τους πόνους τής συγγένειας.**Και διά τούτο ο θεόπνευστος λόγος διετήρησε γραπτώς την μετάνοιαν εκείνων διά να γίνη κοινή διδασκαλία τής ζωής**. Ο γέρων εθρηνούσε δι’ εκείνα· εμαδούσε τα λευκά μαλλιά του και τα ξερίζωνεν. Ο νέος και ο ώριμος δυνατώτερα έκλαιγαν. Ο πτωχός εστέναζε και ο πλούσιος, λησμονών την καλοπέρασιν, εζούσε την κακουχίαν ως καλήν. Ο βασιλεύς αυτών είχε μεταβάλει την λαμπρότητα και την δόξαν εις εντροπήν. Έβγαλε το στέμμα και εσκόνισε την κεφαλήν του. Έβγαλε το βασιλικόν ένδυμα και εφόρεσε τον σάκκον τού πένθους. Αφησε τον υψηλόν και μετάρσιον θρόνον και θλιμμένος εκυλίετο εις την γην. Αφησε την αξιοπρέπειαν που προσιδιάζει εις το βασιλικόν αξίωμα και εθρηνούσε μαζί με τον λαόν. Έγινεν ένας από τους πολλούς και αυτός, όταν είδε τον κοινόν Δεσπότην των όλων να οργίζεται.

Αυτό είναι το φρόνημα των ευαισθήτων δούλων. Τέτοια είναι η μετάνοια αυτών που ενέχονται εις αμαρτίας. Ημείς διαπράττομεν προθύμως μεν την αμαρτίαν, αλλά με ολιγωρίαν και οκνηρίαν αναλαμβάνομεν την

μετάνοιαν. Ποιός προσευχόμενος χύνει δάκρυα, διά να λάβη βροχήν και σταγόνας εις τον κατάλληλον καιρόν; Ποιός, που καθαρίζει αμαρτίας, έβρεξε το κρεββάτι του με δάκρυα κατά το παράδειγμα του Δαβίδ; Ποιός έπλυνε τα πόδια τών ξένων και εκαθάρισε την σκόνην από την οδοιπορίαν, διά να εξευμενίση τον Θεόν κατά τον καιρόν που ζητά την λύσιν τής ξηρασίας; Ποιός έθρεψε το ορφανόν από πατέρα παιδί, διά να θρέψη τώρα ο Θεός τα σιτηρά προς χάριν μας, που σαν ορφανά πλήττονται από την κακήν σύγκρασιν των ανέμων; Ποιός περιέθαλψε χήραν που βασανίζεται από τας δυσκολίας τής ζωής, διά να του αποδοθή τώρα η αναγκαία τροφή; Ξέσχισε το άδικον γραμμάτιον, διά να λυθή έτσι η αμαρτία. Εξαφάνισε την ομολογίαν τών βαρυτάτων τόκων διά να γεννήση η γη τα συνηθισμένα προϊόντα. Διότι **όταν ο χαλκός και ο χρυσός και τα άγονα παρά φύσιν γεννούν, τότε γίνεται στείρα αυτή που εκ φύσεως γεννά και καταδικάζεται εις ακαρπίαν προς τιμωρίαν τών κατοίκων της**. Ας αποδείξουν λοιπόν αυτοί που τιμούν την πλεονεξίαν, αυτοί που συνάγουν υπερβολικά τον πλούτον, ποία είναι η δύναμις των αποθηκευθέντων, η ποιόν το όφελος, αν ο Θεός που έχει οργισθή επιτείνει περισσότερον την τιμωρίαν. Ίσως αυτοί γίνουν πιο κίτρινοι από τον χρυσόν που επισωρεύουν, εάν δεν αποκτήσουν το ψωμί, που μέχρι χθες και προχθές επεριφρονείτο, λόγω της ευκόλου προμηθειάς του. Ας υποθέσωμεν ότι δεν υπάρχει ο πωλητής, ούτε υπάρχει σιτάρι εις τας αποθήκας· ποία είναι τότε η χρησιμότης τών βαρυτάτων πορτοφολίων; Πες μου; Δεν θα ενταφιασθής μαζί μ’ αυτά; Δεν είναι χώμα ο χρυσός; Δεν θα κήται ως άχρηστος πηλός δίπλα εις το χωμάτινον σώμα; Όλα τα απέκτησες και όμως δεν κατέχεις ένα αναγκαίον πράγμα· την δύναμιν να τρέφης τον εαυτόν σου. Ένα σύννεφον εδημιούργησεν ολόκληρον τον πλούτον. Επινόησε τον πόρον ολίγων σταγονιδίων, εξανάγκασε την γην να καρποφορήση. Εξαφάνισε την συμφοράν με τον υπερήφανον και κρυμμένον πλούτον. Πιθανόν να παρακαλέσης κάποιον από τους ευλαβείς, διά να σου χαρίση με τας προσευχάς του, όπως ο Θεσβίτης Ηλίας, την απαλλαγήν από τα δεινά, δηλαδή άνθρωπον ακτήμονα, ωχρόν, ξυπόλυτον, άστεγον, ανέστιον, άπορον, που φορεί ένα χιτώνα, όπως ο Ηλίας την μηλωτήν, και που έχει σύντροφον την προσευχήν και τρέφεται με την εγκράτειαν. Και αν επιτύχης με την παράκλησίν σου την βοήθειάν του, δεν θα περιφρονήσης πολύ τα κτήματα που έχουν πολλάς φροντίδας; Δεν θα περιφρονήσης τον χρυσόν; Δεν θα διασκορπίσης, ωσάν κοπριάν, τον άργυρον, που, ενώ προηγουμένως τον αποκαλούσες παντοδύναμον και πολύ αγαπητόν, τώρα τον εγνώρισες οκνηρόν βοηθόν εις την ανάγκην; Διά σε έκρινεν αξίαν και την συμφοράν αυτήν. Διότι ενώ είχες δεν έδιδες, διότι παρέβλεπες τους πεινώντας, διότι δεν εγύριζες να κυττάξης αυτούς που ωδύροντο, διότι δεν έδιδες, ενώ σε επροσκυνούσαν. Τα κακά και εξ αιτίας των ολίγων ξεσπούν εις τον λαόν και ο λαός συνήθως τιμωρείται διά την μοχθηρίαν κάποιου. Ο Αχαρ διέπραξε ιεροσυλίαν, αλλ’ ολόκληρον το στρατόπεδον ετιμωρείτο. Ο Ζαμβρί επίσης επόρνευσεν εις τας γυναίκας τών Μαδιανιτών, αλλ’ ο Ισραήλ ετιμωρείτο.

Όλοι λοιπόν και ατομικώς και δημοσίως να εξετάσωμεν τον τρόπον τής

ζωής μας. Να θεωρήσωμεν την ξηρασίαν ωσάν παιδαγωγόν, που υπενθυμίζει εις τον καθένα μας την ιδίαν αμαρτίαν. Να ειπωμεν και μάλιστα με συναίσθησιν τον λόγον τού γενναίου Ιώβ· «το χέρι τού Θεού είναι που με ήγγισε». Και μάλιστα μεν **να καταλογίσωμεν την συμφοράν μας πρωταρχικώς εις τα αμαρτήματα**. Εάν δε πρέπη να προσθέσωμεν και κάτι άλλο, **ενίοτε αι κακοτυχίαι αυταί συμβαίνουν εις τους ανθρώπους και ως δοκιμασίαι εις τας ψυχάς, διά να αποδειχθούν οι δόκιμοι**, είτε πτωχοί είτε πλούσιοι είναι αυτοί, **επάνω εις τας δυσκολίας**. Διότι και οι μεν και οι δε **δοκιμάζονται** ακριβώς **διά της υπομονής**. Και προ παντός **κατά την περίοδον αυτήν αποδεικνύεται, εάν ο μεν είναι κοινωνικός και φιλάδελφος, εάν ο δε ευγνώμων και όχι αντιθέτως βλάσφημος, που αλλάσσει την διάθεσιν ταχέως μαζί με τας συμφοράς τής ζωής**. **Εγώ γνωρίζω πολλούς (και αυτό δεν το έμαθα εξ ακοής, αλλά εκ πείρας εγνώρισα τους ανθρώπους), οι οποίοι μέχρις ότου μεν ο βίος δι' αυτούς προχωρεί ευνοϊκά, κατά την παροιμίαν, αναγνωρίζουν εμμέσως λοιπόν, αν και όχι τελείως, την χάριν εις τον ευεργέτην. Εάν δε κάποτε τα πράγματα τραπούν προς την αντίθετον κατάστασιν και γίνη ο μεν πλούσιος πτωχός, η υγεία τού σώματος ασθένεια, η δόξα και η περιφάνεια εντροπή και ατίμωσις, γίνονται αχάριστοι, ξεστομίζουν βλασφημίας, τεμπελιάζουν εις την προσευχήν**. **Δυσανασχετούν εναντίον τού Θεού, ως να είναι χρεώστης που καθυστερεί την οφειλήν και δεν συμπεριφέρονται ως προς Κύριον που αγανακτεί**. Αλλά διώξε από τους λογισμούς την σκέψιν αυτήν. **Όταν δε ιδής τον Θεόν να μη χαρίζη τα απαραίτητα, έτσι να συλλογίζεσαι μέσα σου**· μήπως ο Θεός αδυνατεί να χορηγήση την τροφήν; Και πώς είναι δυνατόν; Αυτός που είναι Κύριος του ουρανού και ολοκλήρου της δημιουργίας, σοφός ρυθμιστής τών εποχών και των καιρών, κυβερνήτης των όλων, που ώρισεν ωσάν κάποιον εύτακτον χορόν, τας εποχάς και τας τροπάς τού ηλίου να διαδέχωνται η μία την άλλην, διά να επαρκούν με την ποικιλίαν των εις τας διαφόρους ανάγκας μας· και άλλοτε μεν να πίπτη βροχή εις τον κατάλληλον καιρόν, άλλοτε δε πάλιν η ζέστη και το κρύον να εναλλάσσωνται κατά την διάρκειαν του έτους, και να μη λείπη η ξηρασία. **Ο Θεός λοιπόν είναι δυνατός. Αφού δε έχει και την δύναμιν και τούτο γίνεται παραδεκτόν, μήπως άραγε λείπει η αγαθότης;** Και αυτός ο λόγος είναι ανύπαρκτος. Διότι ποία ανάγκη θα έπειθεν αυτόν που δεν είναι αγαθός να δημιουργήση κατ' αρχήν τον άνθρωπον; Ποιός δε θα εξηνάγκαζε τον κτίστην να πάρη χώμα και μάλιστα χωρίς να το θέλη, και από την λάσπην να μορφοποιήση τέτοιο κάλλος; Ποιός είναι αυτός που κατ' ανάγκην έπεισε να δωρήση τον λόγον εις τον άνθρωπον σύμφωνα προς την ιδικήν του εικόνα, διά να δεχθή, αφού απ' εκεί ξεκινήση, την μάθησιν των τεχνών, και διά να μάθη να φιλοσοφή διά τα ουράνια, τα οποία δεν εγγίζει με τας αισθήσεις; Και εάν έτσι συλλογίζεσαι, θα εύρης να συνυπάρχη εις τον Θεόν η αγαθότης και μέχρι ακόμη και τώρα να μη απουσιάζη. Διότι τί θα ημπόδιζε, πες μου, να μη είναι ξηρασία αυτό που βλέπομεν, αλλά τελεία πυρπόλησις; Και ο ήλιος να παρεξέκλινεν ολίγον από την κανονικήν πορείαν και να

επλησίαζε τα περίγεια σώματα και αυτομάτως να κατέκαιε κάθε τι που βλέπομεν; Ή να βρέξη φωτιάν από τον ουρανόν, καθ' όμοιον τρόπον, που ετιμώρησεν ήδη τους αμαρτωλούς; Αυτοκυριαρχήσου και έλα εις τα σύγκαλά σου, άνθρωπε· μη κάμης αυτά που κάμνουν τα ανόητα παιδιά που, επειδή τα εμάλωσεν ο διδάσκαλος, ξεσχίζουν τα βιβλία τους· ξεσχίζουν δε το ένδυμα του πατρός των, που διά την ωφέλειάν των αναβάλλει την τροφήν, ή με τα νύχια τους καταγρατζουνίζουν το πρόσωπον της μητέρας. **Διότι τον μεν κυβερνήτην δοκιμάζει και σκληραγωγεί η τρικυμία, τον αθλητήν το στάδιον, τον στρατηγόν το στρατόπεδον, τον γενναιόκαρδον η συμφορά, τον δε Χριστιανόν η δοκιμασία**. **Και αι λύπαι δοκιμάζουν την ψυχήν, όπως η φωτιά δοκιμάζει τον χρυσόν. Είσαι πτωχός; Μη καταλαμβάνεσαι από αθυμίαν. Διότι η υπερβολική κατήφεια γίνεται αιτία τής αμαρτίας. Η μεν λύπη καταβαραθρώνει την διάνοιαν και η αμηχανία εμβάλλει ζάλην, η δε έλλειψις των λογισμών γεννά την αχαριστίαν. Αλλά να ελπίζης εις τον Θεόν. Μήπως δηλαδή δεν παρατηρή την στενοχώριαν; Κρατά την τροφήν εις τα χέρια του και καθυστερεί την χορήγησιν, διά να δοκιμάση την σταθερότητά σου, διά να πληροφορηθή την διάθεσίν σου, εάν δεν είναι ομοία με αυτήν των ακολάστων και των αχαρίστων. Διότι και αυτοί, μέχρις ότου μεν συμβαίνει να έχουν την τροφήν εις το στόμα τους, ευφημούν, κολακεύουν, υπερθαυμάζουν, όταν δε επ' ολίγον αναβληθή το τραπέζι, ωσάν λίθους αφήνουν τας βλασφημίας προς αυτούς που πριν ολίγου λόγω της τέρψεως επροσκυνούσαν ωσάν θεόν**. Διάβασε την Παλαιάν Διαθήκην και την Καινήν και θα εύρης εκεί, εις την κάθε μίαν, πολλούς να έχουν τραφή κατά διάφορον τρόπον. Ο Κάρμηλος, βουνόν υψηλόν και ακατοίκητον, έρημον αυτό, εφιλοξενούσεν έρημον τον Ηλίαν. Διά τον δίκαιον**η ψυχή του ήταν η όλη περιουσία και εφόδιον της ζωής η ελπίδα προς τον Θεόν**. Με το να ζη έτσι, δεν απέθανεν από την πείναν, αλλά τα αρπακτικώτατα και τα πλέον λαίμαργα από τα όρνεα, αυτά έφεραν τα τρόφιμα και υπηρετούσαν τον δίκαιον εις την τροφήν. Αυτά που από την φύσιν των αρπάζουν τας ξένας τροφάς, με το πρόσταγμα του Δεσπότου ήλλαξαν την φύσιν και έγιναν πιστοί φύλακες των άρτων και των κρεάτων. Εμάθαμεν δε λοιπόν από την ιεράν ιστορίαν ότι τα κοράκια έφεραν τας τροφάς εις τον άνδρα. Επίσης και ο λάκκος τής Βαβυλώνος εκρατούσε τον νεαρόν Ισραηλίτην αιχμάλωτον μεν κατά την συμφοράν, ελεύθερον όμως εις την ψυχήν και το φρόνημα. Μήπως όμως έπαθε κάποιο κακόν από τα λεοντάρια; Όχι! Τα λεοντάρια μεν, παρά την φύσιν των, ενήστευαν, ο δε τροφεύς αυτού Αββακούμ ήρχετο διά μέσου του αέρος· ο άγγελος εκόμιζε μαζί με τα τρόφιμα και τον άνθρωπον. Και διά να μη δεινοπαθήση από την πείναν ο δίκαιος, ο προφήτης εις ελάχιστον χρόνον επέταξεν επάνω από τόσην ξηράν και θάλασσαν, όση εκτείνεται από την Ιουδαίαν μέχρι της Βαβυλώνος.

Επίσης τί έκαμνεν ο λαός τής ερήμου, του οποίου αρχηγός ήταν ο Μωυσής; Πώς οικονόμησε την ζωήν του επί σαράντα ολόκληρα χρόνια; Δεν υπήρχεν εκεί άνδρας που να σπέρνη, ούτε βόδι που να σύρη το αλέτρι, ούτε αλώνι, ούτε πατητήρι, ούτε

αποθήκη, και όμως είχαν την τροφήν χωρίς σποράν και όργωμα, και ο βράχος εχορηγούσε τας πηγάς, που πρώτα δεν υπήρχαν, αλλ' εξετινάχθησαν εις την ανάγκην. Παραλείπω να απαριθμήσω τα επί μέρους τής προνοίας τού Θεού, που πολλάς φοράς κατά τρόπον πατρικόν ενεφάνισεν εις τους ανθρώπους. **Εσύ δε να υπομείνης ολίγον την συμφοράν, όπως ο γενναίος Ιώβ, και να μη λυγίσης από την τρικυμίαν, μήτε να αποβάλης τα εμπορεύματα της αρετής. Σαν πολύτιμον διαθήκην να διαφυλάξης εις την ψυχήν σου την ευχαριστίαν και θα λάβης και εσύ διά την ευγνωμοσύνην διπλάσιαν απόλαυσιν** . Να ενθυμήσαι τον αποστολικόν λόγον «**δι' όλα να ευχαριστήτε**». **Είσαι πτωχός; έχεις εξάπαντος άλλον πτωχότερον από εσέ. Έχεις διά δέκα ημέρας τρόφιμα εσύ; εκείνος έχει διά μίαν. Σαν καλός και ευγνώμων να εξισώσης το περίσσευμά σου με τον ενδεή. Μη διστάσης να δώσης από το ολίγον. Μη προτιμήσης το συμφέρον σου εμπρός εις την κοινήν συμφοράν. Και αν ο άρτος σου περισσεύη κατά ένα ψωμί και σου κτυπήση την πόρταν ο ζητιάνος, πάρε από την αποθήκην το ένα ψωμί και αφού το βάλης εις τα χέρια του ύψωσε το βλέμμα σου εις τον ουρανόν και ειπέ λόγον θλιβερόν μαζί και ευγνώμονα· ένα ψωμί, όπως βλέπεις, Κύριε, και ο κίνδυνος είναι ολοφάνερος. Αλλ' εγώ θέτω την εντολήν σου επάνω από εμέ και από το ολίγον δίδω εις τον αδελφόν μου που λιμοκτονεί. Δώσε λοιπόν και συ εις τον δούλον σου, που κινδυνεύει. Γνωρίζω καλά την αγαθότητά σου και ελπίζω εις την δύναμίν σου. Δεν αναβάλλεις επί πολύ τας δωρεάς, αλλά τας σκορπάς, όταν θέλης. Και αν έτσι ομιλήσης και ενεργήσης, τον άρτον που δίδεις εις καιρόν δυσκολίας, γίνεται σπόρος γεωργικός, αποφέρει πλούσιον τον καρπόν, είναι προκαταβολή τής τροφής, γίνεται πρόξενος ελέους.** Πες και συ εις παρομοίας περιστάσεις τον λόγον τής χήρας τής Σιδωνίας. Θυμήσου επικαίρως την ιστορίαν. «Ζη Κύριος, δεν έχω τίποτε άλλο παρά μόνον μία χούφταν αλεύρου διά την διατροφήν εμού και των παιδιών μου». Και **εάν δώσης από το υστέρημα, θα έχης και συ το λαδοδοχείον κατάμεστον από δωρεάν και την αλευραποθήκην ακένωτον. Διότι διά τους πιστούς φιλοτίμως η χάρις τού Θεού με το να εισάγη το διπλάσιον μιμείται τα πηγάδια, τα οποία πάντοτε αδειάζουν αλλά δεν εξαντλούνται. Δάνεισε συ ο άπορος, εις τον πλούσιον Θεόν. Δώσε εμπιστοσύνην εις αυτόν που πάντοτε θεωρεί προσωπικά τον εαυτόν του υπόχρεον, δι' αυτά που δίδεις εις αυτόν που θλίβεται και ανταποδίδει την ευεργεσίαν από τα ιδικά του αγαθά. Είναι αξιόπιστος εγγυητής**, διότι έχει απλωμένους τους θησαυρούς του εις όλα τα μέρη τής γης και της θαλάσσης. **Και εάν, ενώ πλέεις, απαιτήσης το δάνειον, θα λάβης το κεφάλαιον μαζί με τους τόκους εις το μέσον τού πελάγους. Διότι φιλοδοξεί να δίδη περισσότερα**.

Η πείνα είναι η αρρώστια αυτού, ο οποίος πεινά. Αυτή είναι φοβερά ασθένεια. **Η πείνα είναι η πιο μεγάλη από τας συμφοράς των ανθρώπων** και ο φοβερώτερος θάνατος από όλους τους θανάτους. Διότι εις τους άλλους κινδύνους ή η

κόψη τού ξίφους ταχέως επιφέρει τον θάνατον ή η ορμή τής φωτιάς αποτόμως σβήνει την ζωήν ή τα θηρία με τα δόντια αφού κατασπαράξουν τα ζωτικώτερα από τα μέλη, δεν επιτρέπουν την τιμωρίαν με την διάρκειαν της οδύνης. **Η πείνα όμως επιβραδύνει το κακόν**. Παρατείνει τον πόνον με το να ενεδρεύη και να λουφάζη η αρρώστια και με το να κάμνη ώστε πάντοτε ο θάνατος να είναι παρών και πάντοτε να βραδύνη. Διότι δαπανά το υγρόν που υπάρχει εις τον οργανισμόν, καταστέλλει την θερμότητα, περιορίζει το βάρος, μαραζώνει ολίγον κατ' ολίγον την δύναμιν. Η σάρκα κολλά ωσάν αράχνη εις τα κόκκαλα. Το χρώμα δεν είναι ανθηρόν. Διότι το κόκκινον υποχωρεί με την φθοράν τού αίματος και η λευκότης δεν υπάρχει, αφού η επιδερμίδα μελανιάζει από την ισχνότητα. Μαυροκιτρινίζει το σώμα, διότι από την νόσον ανακατώνεται οικτρώς η ωχρότης με το μαύρον. Τα γόνατα δεν αντέχουν, αλλά λυγίζουν από την ανάγκην. Η φωνή είναι λεπτή και αδύνατη. Τα μάτια ασθενικά εις τας κόγχας, παραμένουν ανώφελα εις τας κόγχας των, όπως εκείνοι από τους καρπούς που αποξηραίνονται εις τα κελύφη των. Η κοιλία αδειανή και ζαρωμένη, άμορφος, χωρίς βάρος, δεν έχει τον φυσικόν τόνον των σπλάγχνων και είναι κολλημένη εις τα κόκκαλα του οπισθίου μέρους. **Αυτός λοιπόν που περιφρονεί ένα τέτοιο σώμα πόσας κολάσεις αξίζει;** Ποίαν δε υπερβολήν σκληρότητος δεν θα ξεπεράση; Πώς δεν αξίζει να συγκαταριθμηθή εις τα ανήμερα από τα θηρία και να θεωρήται μολυσμένος και ανθρωποκτόνος; **Διότι αυτός, που εις το χέρι του είναι να θεραπεύση το κακόν και που με την θέλησίν του αναβάλλει εξ αιτίας τής πλεονεξίας, ευλόγως θα ημπορούσε να καταδικάζεται εξ ίσου με αυτούς που ιδιοχείρως διαπράττουν τον φόνον**. **Το κακόν τής πείνης εξηνάγκασε πολλάς φοράς πολλούς να παραβιάσουν και τους φυσικούς νόμους**. Να φάγη δηλαδή άνθρωπος τα σώματα των συγγενών, η μητέρα δε το παιδί της που από την κοιλίαν της εγέννησε να το δεχθή αδίκως και πάλιν εις την κοιλίαν της. Και τοο δράμα αυτό το διεκτραγώδησε η ιουδαϊκή ιστορία, που συνέταξεν ο σπουδαίος κατά την γνώμην μου Ιώσηπος, τότε που τα φοβερά πάθη κατέλαβαν τους κατοίκους τής Ιερουσαλήμ, που επλήρωναν έτσι τας δικαίας τιμωρίας διά την ασέβειάν των εις τον Θεόν. **Βλέπεις ότι και ο ίδιος ο ιδικός μας Θεός τα μεν άλλα από τα παθήματα παραβλέπει, τους πεινώντας όμως με συμπάθειαν ευσπλαγχνίζεται.** «Σπλαγχνίζομαι, λέγει, τον λαόν». Διά τούτο και εις την τελικήν κρίσιν, εκεί όπου προσκαλεί τους δικαίους ο Κύριος, **την πρώτην θέσιν κατέχει αυτός που δίδει.** Αυτός που τρέφει είναι πρώτος εις τους τιμωμένους. Αυτός που εχορήγησε τον άρτον προσκαλείται πρώτα απ' όλους. Ο αγαθός και μεταδοτικός μεταβαίνει εις την ζωήν πρώτος από τους άλλους δικαίους. **Αυτός που δεν κοινωνεί εις τας ανάγκας του πλησίον** και ο τσιγκούνης **παραδίδεται εις την φωτιάν πρώτος από όλους τους αμαρτωλούς** . Ο καιρός σε καλεί εις την μητέρα τών εντολών. Και να φροντίσης πάρα πολύ διά να μη χάσης τον καιρόν τής πανηγύρεως και των εμπορικών συναλλαγών. **Διότι ο χρόνος τρέχει και δεν περιμένει αυτόν που αργοπορεί. Αι ημέραι φεύγουν και προσπερνούν τον οκνηρόν**. Και όπως δεν ημπορεί κανείς να σταματήση το ρεύμα του ποταμού, εκτός εάν κάποιος χρησιμοποιήση όπως πρέπει το νερόν, αφού το

ανακόψη, κατά την πρώτην συνάντησιν και ορμήν, έτσι ούτε τον χρόνον, που τρέχει σύμφωνα με την αναγκαστικήν πορείαν, ημπορεί να συγκρατήση, ούτε αφού περάση να τον ανακαλέση εις τα οπίσω, εκτός εάν κάποιος τον προλάβη, όταν έρχεται. Και διά τούτο κράτησε την εντολήν ωσάν να φεύγη και εφάρμοσέ την και αφού την συλλάβης από παντού άρπαξέ την εις τας αγκάλας σου. Δώσε ολίγα και απόκτησε πολλά. Εξαφάνισε την πρωταρχικήν αμαρτίαν διά της μεταδόσεως της τροφής. Διότι, όπως ο Αδάμ που παρανόμως έφαγε, μετέδωσε την αμαρτίαν, έτσι ημείς εξαλείφομεν την πονηράν βρώσιν, εάν θεραπεύσωμεν την ανάγκην και την πείναν τού αδελφού.

Λαοί, ακούστε! Χριστιανοί, ακούστε προσεκτικά! Αυτά λέγει ο Κύριος. Δεν ομιλεί εις τον λαόν με την φωνήν του, αλλά με τα στόματα των δούλων του, ωσάν με όργανά του, σαλπίζει. Ας μη φανούμεν ημείς οι λογικοί σκληρότεροι από τα άλογα ζώα. Διότι εκείνα από κοινού χρησιμοποιούν αυτά που βλαστάνει εκ φύσεως η γη. Και τα κοπάδια τών προβάτων βοσκούν εις ένα και το ίδιον βουνόν. Πάμπολλα άλογα μίαν και την ιδίαν πεδιάδα καταλαμβάνουν ως βοσκότοπον. Και όλα τα είδη τών ζώων έτσι μεταξύ των το ένα προς το άλλο παραχωρούν την αναγκαίαν απόλαυσιν των τροφών. **Ημείς όμως οικειοποιούμεθα τα κοινά και κατέχομεν μόνοι αυτά που ανήκουν εις τους πολλούς**. Ας εντρεπώμεθα τα φιλάνθρωπα διηγήματα των ειδωλολατρών. Εις μερικούς εξ αυτών νόμος φιλάνθρωπος απειργάζετο μίαν τράπεζαν και κοινά τρόφιμα, και σχεδόν μίαν οικογένειαν τον πολυάνθρωπον λαόν. Ας αφήσωμεν τους εθνικούς και ας έλθωμεν εις το παράδειγμα των τριών χιλιάδων. Ας ζηλέψωμεν την **πρώτην εκκλησίαν τών Χριστιανών**, όπου **τα πάντα ήταν κοινά** εις αυτούς, δηλαδή η ζωή, η ψυχή, η συμφωνία, η κοινή τράπεζα, η αδιαίρετος αδελφότης, η ανυπόκριτος αγάπη, που ήνωνεν εις ενα τα πολλά σώματα, και συνήρμοζε τας διαφόρους ψυχάς εις μίαν ομόνοιαν. Από την Παλαιάν και την Νέαν Διαθήκην έχεις πολλά παραδείγματα φιλαδελφίας. Εάν αντικρύσης γέροντα που πεινά να τον καλέσης και να τον θρέψης, όπως ο Ιωσήφ τον Ιακώβ. Εάν εύρης εχθρόν που ευρίσκεται εις δυσκολίαν μη προσθέσης εις την οργήν που σε κατέχει την εκδίκησιν, αλλά να τον θρέψης όπως εκείνος έθρεψε τους αδελφούς, που τον επώλησαν. Εάν συναντήσης νεώτερον που καταπονείται, να κλαύσης έτσι, όπως εκείνος τον Βενιαμίν, το παιδί τών γερατειών. Ίσως να πειράζη και σε η πλεονεξία, όπως η κυρία τον Ιωσήφ· σε τραβά από τα ενδύματα, διά να παραβής την εντολήν και να αγαπήσης περισσότερον εκείνην που αγαπά τα χρυσαφικά και τα στολίδια, παρά την προσταγήν του Δεσπότου. Όταν λοιπόν έλθη λογισμός που καταπολεμεί την εντολήν αυτήν και προσελκύει τον εγκρατή νουν εις την φιλαργυρίαν, και σε εξαναγκάζει να αδιαφορήσης διά την φιλαδελφίαν και σε κρατά πλησίον της, ρίξε και συ κάτω τα ενδύματα, και ωργισμένος φύγε. Να διατηρήσης την πίστιν εις τον Κύριον, όπως εκείνος εις τον Πετεφρήν. Να μεριμνήσης δι’ έν ετος, όπως εκείνος εμερίμνησε δι’ επτά έτη. **Μη δίδης τα πάντα εις την ηδονήν, δώσε και κάτι εις την ψυχήν. Και να πιστέψης πως έχεις δύο θυγατέρας· την καλοπέρασιν εδώ και την ουράνιον ζωήν. Εάν δεν θελήσης να τα δώσης όλα εις την ανωτέραν, μοίρασέ τα λοιπόν εξ ίσου και εις την ακόλαστον**

κόρην και εις την αγαθήν. Να μη παρουσιάσης την εδώ διαγωγήν σου βαθύπλουτον και την άλλην γυμνήν και ενδεδυμένην με εμβαλώματα, αλλ' όταν χρειασθή να παραστής εις τον Χριστόν και αντιμετωπίσης τον κριτήν, η κατ' αρετήν ζωή να έχη νυμφικόν ένδυμα και πρόσκλησιν. Μη λοιπόν παρουσιάσης εις τον νυμφίον την νύμφην δύσμορφον και αστόλιστον, διά να μη την ιδή και γυρίση το πρόσωπόν του και αφού την ιδή την μισήση και αρνηθή τον γάμον. Αλλά αφού την αρματώσης με τον στολισμόν που αρμόζει, να την διαφυλάξης όμορφην ως την προθεσμίαν τών γάμων. Διά να ανάψη και αυτή μαζί με τας φρονίμους παρθένους την λαμπάδα, να διατηρήση άσβεστον την φλόγα τής γνώσεως και να μη της λείψη το λάδι τών καλών έργων. Διά να επαληθευθή έτσι εμπράκτως η θεία προφητεία και εύρη εφαρμογήν εις την ψυχήν σου ο λόγος· «στέκεται εις τα δεξιά σου η βασίλισσα ενδεδυμένη και στολισμένη με ενδυμασίαν χρυσοκέντητον. Ακουσε κόρη, και ιδές και κλίνε το αυτί σου, ο βασιλεύς θα επιθυμήση την ομορφιάν σου». Αυτά βεβαίως γενικά προανήγγειλεν ο ψαλμωδός, προφητεύων την ωραιότητα ολοκλήρου του σώματος. Κατά κύριον λόγον δε θα εύρη εφαρμογήν και εις την ψυχήν του καθενός, αφού βέβαια **η Εκκλησία αποτελείται από τα επί μέρους άτομα**.

Σκέψου, παρακαλώ, λογικά το παρόν και το μέλλον, το οποίον μη προδίδης λόγω αισχροκερδίας. Το σώμα που είναι το χαρακτηριστικόν σου εις την ζωήν θα σε αφήση. **Εις την εμφάνισιν του κριτού που αναμένεται και που αναμφιβόλως θα έλθη**, θα αποκλείσης μεν διά τον εαυτόν σου την απονομήν τών τιμών και την επουράνιον δόξαν και θα ανοίξης την άσβεστον φωτιάν, την γέενναν, τα κολαστήρια και τους πικρούς από τας οδύνας αιώνας, αντί της αιωνίου και μακαρίας ζωής. Μη με πάρης, ωσάν κάποιαν μητέρα ή τροφόν, πως σου επισείω ψεύτικα μορμολύκεια, όπως εκείναι συνηθίζουν να κάμνουν εις τα μικρά παιδιά, όταν θρηνούν άτακτα και συνεχώς τα καθησυχάζουν με φανταστικά διηγήματα. **Αυτά δεν είναι παραμύθι, αλλά λόγος που έχει κηρυχθή προ πολλού από αδιάψευστον φωνήν. Και γνώριζε επακριβώς ότι σύμφωνα με την ευαγγελικήν προφητείαν «ένα γιώτα ή ένα γράμμα δεν θα καταργηθή από τον νόμον μέχρις ότου γίνουν όλα».** Αλλά και το σώμα που έχει εξαφανισθή εις τους τάφους θα αναστηθή και η ιδία η ψυχή που με τον θάνατον έχει αποχωρισθή, πάλιν θα κατοικήση εις το σώμα. **Και θα γίνη ακριβής έλεγχος των πράξεων της ζωής κατά τον οποίον δεν θα μαρτυρήσουν άλλοι, αλλ' η ιδία η συνείδησις θα καταθέση ως μάρτυς. Εις τον καθένα δε θα αποδοθή από του δίκαιον δικαστήν το κατ' αξίαν**. Εις αυτόν πρέπει η δόξα, η δύναμις και η προσκύνησις εις τους αιώνας των αιώνων. Αμήν.